

YILMAZ, M.Necip (2014). “Diriliş Düşüncesi ve Ruh İklimimizin Mimarları”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. 26-28 Mayıs 2014. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.95-114 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

M. Necip YILMAZ*

DİRİLİŞ DÜŞÜNCESİ VE RUH İKLİMİMİZİN MİMARLARI

Giriş

Sezai Karakoç, Cumhuriyet döneminin en önemli şair ve düşünürlerinden biridir. Diriliş Düşünce Sistemi ve İslam medeniyetinin yetiştirdiği önderlerin bu düşünce sistemi içindeki yerini ortaya koymadan önce, Osmanlı Devleti’ndeki batılılaşma çabalarını kısaca ele almak faydalı olacaktır. Zira düşünsel tarihi sürecin günümüzdeki anlayışlara da yansımaları bulunmaktadır. Sezai Karakoç’un Diriliş Düşünce Sistemi bu tarihi arka plan doğrultusunda daha iyi anlaşılabilir.

Osmanlı Devleti’nde daha önce ıslahat teşebbüsleri görülmekle birlikte Sultan III. Selim’in tahta çıkmasıyla ıslahat çalışmaları yeni bir boyut kazanarak sistemleşme eğilimi göstermeye başlamıştır. 1699 Karlofça Antlaşması’nın ardından Osmanlı Devleti yeni bir döneme girmiştir. Batı’yla ilişkilerin yoğunlaşması, Batı’ya gönderilen elçilerin intibalarını aktarmaları, askeri alandaki yenileşmeler arayışların ilk adımları olmuştur. Geleneksel Osmanlı siyasî, askerî düzeni ve zihniyetini her alanda karşılaşılan sorunları çözemeyeceği anlayışı yavaş yavaş yerleşmeye başlamıştır. Zaman zaman aksamalar olsa da ıslahat anlayışı sürekli devam etmiş, II. Mahmud’un tahta çıkmasıyla tezahürlerini sosyal alanda da göstermiştir.

Batı ile ilişkilerin gelişmesi yeni kurumların hayata geçmesi sonucunu doğurmuştur. Bunlardan biri de basın oluşmasıdır. Bu çerçevede 1839’da devletin çıkardığı ilk Türk gazetesi Takvim-i Vakayi, 1840 yılında William Churchill’in haftalık Ceride-i Havadis gazetesi yayın hayatına başlamıştır. Bu iki gazete Tanzimat dönemi düşünür ve yönetici kadrolarının oluşmasında okul görevi görmüştür. II. Mahmud’un yaptığı ıslahatların ardından iç ve dış baskıların etkisiyle Tanzimat ilan edilmiştir. Tanzimat’la devlete yeni bir yön

* Yrd. Doç. Dr. Trakya Üniversitesi.

çizilmiş, merkezi yönetime geçilmiştir. Islahat hareketlerinin önemli bir aşaması olan Tanzimat düşünce ve bilim alanında da yenilikler getirmiş, medreselerin dışında mektebler açılmaya başlanmıştır. 1856 Islahat Fermanı'nın gayrimüslimlere yeni haklar getirmesi toplumsal örgütlenmede yeni unsurların hayata geçmesinin yolunu açmıştır. Batı etkisinin giderek artması toplumsal tepkilere yol açmış, bu atmosferde Çapanzâde Agâh Efendi tarafından 1860 yılında Tercümân-i Ahvâl'in gazetesini yayın hayatına sokmuştur. Basın alanındaki gelişmeler düşünce hayatını da canlandırmış ve basın hayatına yeni yayınlar katılmıştır. Tercüman-i Ahvâl'in yazar kadrosunda bulunan Şinasi 1862'de Tasvir-i Efkâr'ı, 1863'de Namık Kemal Mirât'ı, 1867'de Ali Suavi Muhbir'i kurmuştur.⁶⁷ Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonraki dönemde yetişen aydınlar Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal Tanzimat'ın getirdiği eşitlik ve hürriyet fikirlerini yaymaya gayret ettiler. Tanzimat bir buhran devridir. Yapılan reformların tabii sonuçlarından ilk rahatsız olan devletin kendisi olmuştur. Yeni fikirler, çok farklı unsurları barındıran ülkeyi ayrışma noktasına getirmiştir.

1865'de kurulan Yeni Osmanlılar adlı gizli cemiyet Osmanlı Devleti'nde hürriyet, eşitlik ve meşrutiyet fikirlerini yaymaya çalışmıştır. Cemiyetin ilk toplantısında alınan ilk karar mutlakiyet idaresinin meşrutî idareye çevrilmesiyle ilgili alınacak önlemlere aitti. Fransa'dan gelen meşrutiyet fikri, geniş akisler uyandırmıştır. Bu yeni bir ideoloji idi. Meşrutiyetin getirdiği hürriyet fikri devletin çeşitli unsurlarında ayrı ayrı etki yaptı. Osmanlı meşrutiyetçiliği bir felsefi temeli olmayan, romantik bir arzudur. Ancak Tanzimat hareketi her şeye rağmen idari yapıyı modernleştirmiş, diğer yandan birçok etnik unsuru barındıran Osmanlı Devleti'nde milliyetçilik akımlarının doğmasına da yol açmıştır. Bu dönemde hürriyet ve meşrutiyet ideolojisi yanında bir başka anlayış Tanzimat'ın ruhunu devam ettiren devlet adamları ve onları fikirce besleyen fikir adamlarının savunduğu medeniyet ve terakki fikridir. Hürriyet ve meşrutiyet taraftarları da medeniyet ve terakki fikrini savunuyorlar, ancak onlar meşrutiyet ve hürriyet fikrine öncelik veriyorlardı. Bütün bu fikirlerin kökenine baktığımızda bunların Şinasi, Namık Kemal, Münif Paşa ve Ali Suavi

⁶⁷ M. Nuri İnuğur, Basın ve Yayın Tarihi, s. 219-227, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1982, Orhan Koloğlu, Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi, s. 75-83, TCTA, I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

tarafından ülkemize taşınmış ve onlar vasıtasıyla yaygınlık kazanmıştır.

Tanzimat'tan sonraki ilim hayatında her ne kadar yenileşme emareleri görülse de geleneksel ilim anlayışı etkisini yitirmemiştir. Zira hem bir anda yerleşik yapıyı değiştirmek mümkün değildir, hem de böyle bir şey istenmemektedir. Tanzimat aydını Batılı değerlere, Fransız ihtilalini yapan düşünürlere değer verse de, Ernest Renan, Voltaire, Montesquieu, Condorcet, Lumière v.b filozof ve düşünürlerin fikirlerini doğrudan ya da dolaylı olarak Osmanlı Devleti'ne taşımak istese de, esas amaç devletin içinde bulunduğu durumdan kurtarılmasıdır.⁶⁸ Islahatların bir amacı da fikrî durgunluğu ortadan kaldırmak, devleti yeniden eski gücüne kavuşturmaktır. İslâm dünyasındaki fikrî durgunluğun aşılabilmesi için her dönemde girişilen çabalar istenen sonucu verememiştir. XII. asırdan beri başlayan fikrî durgunluk, medreselerin yeni şartlara ayak uyduramaması rasyonel düşüncüyü ikinci plana itmiş, eğitim-öğretim dini ağırlıklı olarak dini ilimlerle sınırlandırılmış, böylece yeni gelişmelerin sağlıklı takip edilmesi zorlaşmıştır.

1876 yılında meşrutiyetin ilan edilmesi, dönemin düşünce hayatı üzerinde doğrudan etki eden önemli bir olaydır. Ancak bu süreç uzun sürmemiş, ülkenin içine girdiği siyasi buhran meclisin kapanmasıyla sonuçlanmıştır. Siyasi olayları düşünce tarihinin malzemesi yaparak devleti kurtarmak peşinde olan Yeni Osmanlılar'ın geliştirdikleri anlayışlar hiçbir zaman meselelerin kökenine inmeye yetmemiştir. Çünkü Yeni Osmanlılar çok yüzeysel bir bakış açısıyla sonuç almayı hedefliyorlardı. Meşrutiyet'in getirilmesiyle sorunların çözülemeyeceği daha sonraki tecrübelerde açıkça ortaya çıkmıştır. Zaman zaman iktidarla anlaşarak, zaman zamansa iktidarla çekişerek yürütülen faaliyetler; hürriyetçi, medeniyetçi ve eşitlikçi anlayışlar Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecini de hızlandırmıştır. Bir taraftan Osmanlı Devleti'ni savunmak, diğer taraftan İslami değerlere karşı yapılan saldırıları göğüslemeye çalışmak şeklinde beliren davranış tarzı bir sonuç doğurmamıştır. Şinasi, Münif Paşa Batı birikimini aktarma çabalarken, Ahmed Cevdet Paşa geleneksel değerleri ihya etmenin yollarını arıyor, Tanzimat'ın boşluklarını doldurmaya çalışıyordu. Namık Kemal ve Ziya Paşa Osmanlı Devleti'nin şeriat kanunlarıyla idare edilmesini isterken medreseden yetişmiş olan Ali Suavi devlet yönetiminin dine dayandırılmasına karşı çıkıyor ve

⁶⁸ Şerif Mardin, Tanzimat ve Aydınlar, TCTA, I, s. 50, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985

laikliği savunuyordu. Dolayısıyla Tanzimat aydınları arasında tam bir fikir birliği yoktur. Zira Eski İslâmî düzende halkın yararlandığı haklar ellerinden alınmış, Avrupa sistemine ait haklardan hiçbiri de ona verilmemiştir.⁶⁹

Yeni Osmanlılar hareketini başarılı olamamasının ardından onların açtığı çığır yerini bir başka harekete bırakmış, II. Abdülhamid devrinde hürriyet ve meşrutiyet fikirleri memleket dışında gelişme imkânı bulmuştur. Ahmed Mithat ve Münif Paşa devletle uzlaşan grubu temsil ederken karşı tarafta daha etkin ve yaygın olan başza bir grup Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın eserlerini okuyarak genç bir nesil yetişiyordu. Yeni Osmanlılar'ın başlattığı çığır meyvelerini vermeye başlamış ve yeni bir oluşum meydana gelmiştir.

İttihat-i Osmanî Cemiyeti 21 Mayıs 1889'da İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, İshak Sükûti, Mehmed Reşid, Hüseyinzâde Ali ve Ubeydullah Efendi tarafından kurulmuş daha sonra cemiyet İttihat ve Terakki adını almıştır. Pozitivizmi benimseyip yaymaya çalışan Ahmet Rıza ve sosyolog Ziya Gökalp de daha sonra cemiyete katılmışlardır. İttihat ve Terakki gerek Türk siyasi tarihi ve gerekse Türk düşünce tarihi açısından son derece önemli değişimlerin gerçekleşmesine öncülük eden bir kuruluştur. II. Abdülhamid'e muhalefet etme dışında aralarında ortak bir yön bulunmayan bir grup gencin kurmuş olduğu teşkilat, Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminden günümüze kadar hala tartışılan birçok önemli kararı alan ve uygulayan bir kuruluş olmuştur.

Ahmed Rıza'nın Paris'te kurduğu *Meşveret Gazetesi*'nin etrafında toplanan ittihatçılar daha önce de belirtildiği gibi bir fikir birliği kuramadılar. Farklı kaynaklardan beslenen bu aydınların Osmanlı Devleti'nin gerilemesinin durdurulması, yaşadığı iç ve dış bunalımlardan kurtulması konusunda çare olarak ortaya koydukları fikirler arasında bir bütünlükten söz etmek mümkün değildir. Prens Sabahattin, Mizancı Murat, Ahmet Rıza farklı düşünceleri kurtuluş çaresi olarak sunmuşlardır.

İkinci Meşrutiyet'e gelindiğinde politik buhran baş gösterir. Meşrutiyetin ilan edilmesinin ardından yayın faaliyetleri çoğalır ve bir karmaşa başlar.⁷⁰ Herkes her fikri hiçbir sınırlama olmadan yazmakta, konuşmaktadır. Bu ortam hem fikrî karmaşa hem de siyasal anlamda zaaf doğurmuştur. Çıkan birçok dergide Avrupacılık, İslâmcılık,

⁶⁹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s. 46, V. Baskı, TTKY, Ankara, 1993

⁷⁰ İnuğur, a.g.e, s.306; Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", TCTA, I, s. 116

Türkçülük savunularak halk bu konularda bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Avrupacılık eski dar çerçeveyi kırarak, bireycilik-toplumculuk, sosyalizm-kapitalizm, hürriyetçilik-devletçilik, evrimcilik-devrimcilik gibi Batı'nın yeni problemleri üzerinde karşıt kutuplar arasında tartışılmalar yoğunlaşmıştır. Fransız ihtilali sonrasında ortaya çıkan akımlardan kollektivizm, anarşizm ve komünizm de tartışma konuları arasında yer almıştır.

İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesi ve meclisin yeniden açılmasının ardından oluşan hürriyetçi hava çok uzun sürmedi. 27 Nisan 1909'da II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, uzun yıllar sürdürülen mücadelede erişilen bu sonuç yeni gelişmelerin başlangıcı oldu. Jön Türk hareketinin sonucunda kurulan İkinci Meşrutiyet, sadece siyasi bir değişme değil, aynı zamanda sistemli olarak Avrupalılaşıma fikrinin başlangıcıdır. Prens Sabahattin'in Le Play ve öğrencilerinin görüşlerini takip ederek bireyciliği savunması, Ziya Gökalp'in Türkçülüğü sistemleştirmesi, Abdullah Cevdet ve arkadaşlarının Batılı değerlerin alınması konusundaki fikirleri düşünce alanındaki gelişmelerin bazılarıdır.

İkinci Meşrutiyet dönemi yazarlarının fikirleri üzerinde Yeni Osmanlıların oluşturdukları fikri zemin yanında Servet-i Fünûn Mecmuası'nın da önemli yeri vardır. 1894'te kurulan Servet-i Fünûn dergisi başlangıçta Batı'ya ait ilmi-fenni bilgiler verirken daha sonra bir edebiyat akımı haline gelmiştir. Bu anlamda Servet-i Fünûn hareketi her şeyden önce Batılı bakış açısını yansıtan bir düşünce merkezi olmuştur. Yeni Osmanlılar özellikle Namık Kemal ve Ziya Paşa geleneksel Osmanlı sistemine ve İslam medeniyeti değerlerine bağlı iken Jön Türkler Abdullah Cevdet, Celal Nuri ve son dönem Osmanlı düşünce hayatında etkili olmuş, Hüseyin Cahit, Ahmet Şuayb, Baha Tevfik Cenab Şahabettin gibi yazarlar Batı düşünce sisteminin ülkeye taşınmasına öncü olmuşlardır. Batı'da gelişen materyalist, pozitivist ve evrimci düşünce sistemlerinin ülkeye taşınmak istenmesi bir tepkinin de doğmasına yol açmıştır. Bu çerçevede Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi *İttihad-i İslam* ve *Hikmet* gazetelerinde ve kaleme aldığı eserlerde materyalist, pozitivist ve evrimci düşünce sistemlerini eleştirmiş, delillerini çürütmüştür. İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy da çıkardığı *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilü'r-Reşad* mecmualarında körü körüne Batı taraftarı olmayı eleştirmiş ve Batı'nın ilminin alınması gerektiğini şiirleriyle, vaazlarıyla ortaya koymuştur. Mehmet Akif'in fikri mücadelesi Necip Fazıl'ın Büyük Doğu mecmuası ile devam etmiştir. Sezai Karakoç

Büyük Doğu ekolünden yetişen bir düşünürdür. Daha sonra fikirlerini sistemleştirmiş ve bu sisteme de Diriliş adını vermiştir.

Sezai Karakoç ve Düşünce Geleneğimiz

Tanzimat sonrası düşünce tarihimizin ana başlıklarına yukarıda kısaca değindik. Sezai Karakoç'un ruh dünyamıza getirdiği yepyeni, taze soluk bu tarihi arka plan doğrultusunda daha iyi anlaşılacaktır. Sezai Karakoç'un düşünce dünyasına kapı aralayabilmek için onun biyografisini kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Sezai Karakoç, 22 Ocak 1933'te Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde doğmuştur. Babası Yasin Efendi, annesi Emine Hanım'dır. Çocukluğu, babasının işi nedeniyle Ergani, Maden ve Piran'da (Dicle) geçti. İlkokulu Ergani'de, İnkılâp İlkokulu'nda, ortaokulu Maraş'ta, Maraş Ortaokulu'nda, Lise öğrenimini ise Gaziantep Lisesi'nde tamamladı. 1950 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne kaydoldu. Ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin maliye bölümünden 1955 yılında mezun oldu. Ardından 1955'te Maliye Bakanlığı'nda göreve başladı. 3 Şubat 1959'da İstanbul'da gelirler kontrolü oldu. Görevi sırasında turneler vasıtasıyla yurdun değişik yerlerini görüp tanıma imkânı elde etti. Annesi Emine Hanım, 1957 yılında 52 yaşındayken, 1963 yılında ise babası Yasin Efendi, 74 yaşındayken vefat etti. Askerliğini 1960-1961 yıllarında yedek subay olarak Ağrı Karaköse'de tamamladı. Askerlik sonrası eski memuriyetine devam etti. 1965'te istifa ederek resmi görevinden ayrıldı. 1971 yılında, tekrar bakanlıktaki görevine döndü ve gelirler kontrolü oldu. Daha sonra Gelirler Genel Müdürlüğü İdari Davalar Müşavirliği görevini yürüttü. 1974'te tekrar Maliye Bakanlığı'ndaki görevinden istifa etti ve daha sonra resmi bir görev almadı.

Henüz öğrenciyken yazı hayatına başlayan Sezai Karakoç, döneminin önde gelen gazete ve dergilerinde şiirleri ve analizleri yayınlandı. İlk yazısı mensur bir şiir olan "Ana Oğul" 1949 yılında Gaziantep'te çıkan Dernek dergisinde yer aldı. Hisar dergisinde 1951'de "Rüzgâr", 1952'de Mona Rosa'nın I. Bölümü "Aşk ve Çileler", "Yağmur Duası" şiiri ise Mülkiye Dergisi'nde yayınlandı. 1954'ten günümüze dek gerek çıkardığı dergi ve gazetelerde ve gerekse döneminde yayınlanmakta olan dergi ve gazetelerde çok farklı alanlarla ilgili yazılar kaleme almıştır. Yeni Ay, Şiir Sanatı, Hamle, Büyük Doğu, Hisar, İstanbul Dergisi, Pazar Postası, Türk Yurdu, Diriliş Dergisi, Türk Dili, Son Havadis, Papirüs, Son Posta, Değişim Dergisi, Yeni İstiklal, Dost Dergisi, Hilal Dergisi, Yeni İnsan Dergisi,

Soyut Dergisi, Şiir Sanatı Dergisi, Milli Gazete yazdığı dergi ve gazetelerdir.⁷¹ Düşünce sistemini 1960 yılından itibaren çıkarmaya başladığı Diriliş Dergisi'nde sistemleştirmiştir. 1974 yılından sonra ise çok farklı gazete ve dergilerden teklif gelmesine rağmen Diriliş dışında başka bir yayın organında yazı ve şiirlerini yayınlamamıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

Ruhun Dirilişi, Kıyamet Aşısı, Çağ ve İlham I-IV, İnsanlığın Dirilişi, Yitik Cennet, Makamda, Gündönümü, Diriliş Muştusu, İslam, Diriliş Neslinin Amentüsü, Düşünceler I-II, Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I-III, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I-II, Varolma Savaşı, Unutuş ve Hatırlayış, Çağ ve İlham I-IV, Çıkış Yolu I-III. 9 şiir kitabı bulunmaktadır. Bunlar değişik tarihlerde farklı isimler altında yayınlanmıştır. 2000 yılında bütün şiirleri *Gün Doğmadan* adı altında bir araya getirilerek tek kitap halinde yayınlanmıştır.

Sezai Karakoç düşünce hayatımızın çok farklı ve özgün bir sesidir. Batı kültür ve medeniyeti ile etkileşimin başladığı süreçte Osmanlı münevverleri Batı'ya öykünmüşlerdir. Yenilgi psikolojisinin bir sonucu olan bu durum, İslam medeniyetinin tarihsel süreçte ortaya koyduğu eşsiz örneklerin görmezden gelinmesine yol açmıştır. Bir başka açıdan Osmanlı münevverleri Batı'daki gelişmeleri derinlemesine kavrayamamışlardır. Çok pratik amaçlar için başvurulan Batı düşünce sisteminin bir gelişme süreci ve felsefi arka planı analiz edilememiştir. Namık Kemal ve Şinasi'de medeniyet algısı Batı modernleşmesiyle sınırlıydı.⁷² Abdullah Cevdet bütünüyle Batı düşünce sisteminin, kurumlarının hiç sorgulanmadan alınmasını öneriyordu. Ziya Gökalp bir sentez oluşturma çabası gösterse de onun da ortaya koyduğu anlayış bir belirsizlik içeriyordu: Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Batı medeniyetindenim. Batı ile fikri alanda gelişen etkileşimin yönünü ve muhtevasını belirleyemeyen, gerçek anlamda olanın analizini iyi yapamayan fikir adamlarımız, sadece Batı'nın geliştirdiğini almakla problemlerin çözüleceği kolaycılığına kaçmışlardır. Sait Hâlim Paşa *Buhranlarımız* adlı eserinde bunu çok güzel bir şekilde dile getirmektedir:

⁷¹ Mustafa Kirenci, Akıp Giden Zamandan Kalanlar, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, s.27-52, Ankara, 2010

⁷² Yusuf Kaplan, Bütün Zamanların Çocuğu ve Medeniyet Fikriyatının Öncüsü Bir Düşünür: Sezai Karakoç, *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu*, s. 221, Fatih Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2010

“Batı uygarlığının görkemine öyle hayran olmuş, öyle tutulmuşuz ki, onu oluşturan sebepleri kavramaktan aciz kalmışız. Söz konusu sebeplerin sonuçlarını, uygarlığın sebepleri gibi anlamak yanlışlığına düşmüşüz. Olayın dış görünüşüne kapılıp kaldığımız için, Batı milletlerini izlemek istediğimiz halde, onların tersinden yola çıkıyoruz. Çünkü söz konusu milletlerin hiçbiri bizim yaptığımız gibi, komşusunun siyasal ve toplumsal kurumlarını uygulama girişiminde bulunmamıştır. Hiçbiri kendi ruh durumunu diğerine göre oluşturmaya çalışmamış, kendi manevi kişiliğinden vaz geçerek komşusunun duygularını, düşünce ve davranış biçimini tam teslimiyet içinde taklide kalkışmamıştır.”

Ahmet Cevdet Paşa, Sait Hâlim Paşa, Filibeli Ahmet Hilmi, Mehmet Akif Ersoy ile kendi medeniyet değerlerimizle hayat mücadelesini sürdürme görüşü Sezai Karakoç ile bir anlayışa, bir senteze, bir sisteme kavuşmuştur. Bu çerçevede “İslamcı düşünürler arasında kendine özgü bir dil geliştirebilen, düşünce sistematiği kurmaya çalışan, ender düşünürlerden bir olan”⁷³ Sezai Karakoç tarihi sosyolojik bir perspektifte hadiseleri analiz etmiştir. “Sezai Karakoç, yaşadığımız çağı ve bu çağı oluşturan kültürel temelleri bilinçle kavramış bir düşünürdür.”⁷⁴ O ilk insandan başlayarak medeniyetlerin, toplumların varoluşlarını bütüncül bir şekilde açıklamaya çabalamıştır.

Ernest Renan’ın 1883 yılında Sorbonne’da “İslam ve İlim” adı altında verdiği konferansta İslam’ın gelişmeye, ilerlemeye, terakkiye engel olduğu konusunda ileri sürdüğü görüş Osmanlı düşünce dünyasını da yakından etkilemiştir. Bu anlayış yazılan eserlerle eleştirilmiştir. Bu anlayışa cevap verenlerden biri de Namık Kemal’dir. O “Renan Müdafaaamesi” isimli eserinde Renan’ın görüşlerinin gerçeklerle bağdaşmadığını ortaya koymuştur. Renan’ın iddiaları her ne kadar temelsiz olsa da oluşturduğu hava İslam düşünürlerini reaksiyoner bir tavra itmiştir. Bu tavır günümüzde de devam etmektedir. Kendini anlatmaktan öte başkalarının ortaya koyduğunu yorumlama anlayışı özgün çözümlerin üretilmesi yolunu tıkamıştır. Bu anlamda Sezai Karakoç’un düşünce sistemi reaksiyoner değil aksiyonerdir. Başkalarını değil kendi fikirlerini ortaya koyar. Bu sebeple özgündür, kendi gerçeklerimizle örtüşür. Kendi gerçeklerimizle ortaya konulan fikirler arasında bir bağ kurmakta

⁷³ Akif Emre, Sezai Karakoç’ta Devlet ve Siyaset Tasarımı, Kahramanmaraş’ta Sezai Karakoç’la Kırk Saat, s. 65, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, 2006

⁷⁴ Kirenci, a.g.y, s. 12

zorlanmayız. Sürekli başkalarının ürettiği şeyler üzerinden fikirler ortaya koymanın sağlıklı bir yol olmadığını belirten Sezai Karakoç bu konuda şöyle demektedir:

“Bir değer ortaya koymak, kendini yaşamaktır. Eleştiriden öteye gidememek, başkalarını yaşamaktır. Sürekli olarak sadece başkalarının yaptığını eleştirmek, eleştirilenin hâlesi haline gelmek demektir. Kendi yaşamını bir kum saati gibi boşaltıp başkasının yaşamını onun yerine doldurmuş olur, kendi bırakıp hep başkasına dikkat eden. Başkasının zamanını kendi zamanının yerine yerleştirmek, kendini ölü haline getirmek sonucunu doğurur bu dikkatin yerinden oynaması.”⁷⁵

İnsanlık tarihi çok farklı deneyimleri barındıran bir süreçtir. Tarih birbirinden kopuk, öylesine meydana gelen olaylar bütünü değildir. Yaşadığımız çağda yüz yüze geldiğimiz olayların bir tarihi arka planı bulunmaktadır. Çoğu kez olaylara bakışta bu tarihi arka plan çok dikkate alınmaz. Tanzimat sonrası Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi aydınları meydana gelen olayların analizini yaparken tarihi süreci göz ardı etmeleri onları, geçici, günü kurtarıcı, anlık çözüm önerileri ortay koymaya itmiştir. Balkan savaşları ve I. Dünya savaşı dönemleri bir buhran dönemiydi. Bir ölüm kalım savaşı verilmekteydi. Bu zor şartlar altında geliştirdikleri düşünceler dönemin şartlarını yansıtmaktadır. Ancak tevarüs edilen miras Türk düşünce sistemini de taklitçi ve bağımlı hale getirmiştir. Arada bir kendi tarihsel gerçeklerimize atıf yaparak itiraz sesleri yükselse de bunlar sistemli bir düşünce haline getirilememiştir. Sistemli bir düşünce olması bakımından Sezai Karakoç’un geliştirdiği *Diriliş Düşünce Sistemi* bir bütünlük arzeder. “Diriliş öğretisi yeni bir zamanı, sanatla, düşünceyle, metafizikle, estetikle, erdemle, siyasetle ve bilimle oluşturma idealidir, bu idealin çağrısıdır.”⁷⁶ Cumhuriyet dönemi fikir adamları dar, bölgesel ve sınırlı bir coğrafya üzerinde görüş belirtmişlerdir. Oysa Sezai Karakoç bütün insanlığa hitap etmektedir. Bu anlamda kapsayıcı bir özelliğe ve evrensel bir bakış açısına sahiptir. Hz. Âdem’den günümüze insanlığın yararına, esenliğine kendini adanmış her eylem ve düşünceyle barışıktır. Diriliş Düşünce Sistemi olayların tarihi-sosyolojik bir perspektifte yorumlanması ve yeniden üretilmesidir.

⁷⁵ Sezai Karakoç, *Diriliş Muştusu*, s. 18, 3. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1995

⁷⁶ Kirenci, a.g.y, s.13

Diriliş Düşünce Sistemi

Diriliş, Sezai Karakoç tarafından ortaya konulmuş fikirler sistemi ve hareketin adıdır. O toplumumuzun problemlerini tarihi-sosyolojik bakış açısıyla analiz ederek çıkış yolları göstermiştir. Diriliş sözcüğü gerçek anlamda, dirilme işi, canlanma; mecazi anlamda, yeni bir atılımla güç kazanma ve din terminolojide ölümden sonra dirilme, basübadelmekt anlamına gelmektedir.

Osmanlı Devleti'ni Hasta Adam tanımıyla parçalamaya ve ortadan kaldırmaya kendini adanmış Batılı devletlerin büyük mücadele ve savaşlar sonucunda tarih sahnesinden çekilişi beraberinde yılgınlık, tükenmişlik duygusunu getirmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından girilen varoluş mücadelesi bu çaresizliği ortadan kaldırmaya yöneliktir. Ancak aydınların Batı'ya öykünen yaklaşımları ve Batı'nın sürekli müdahaleci tutumu gelişmelerin tabii seyrini etkilemiş ve yönlendirmiştir. Sezai Karakoç Diriliş düşüncesini bu tarihi gerçekler ışığında sistemleştirmiştir. Altmışlı yıllarda iktidar çekişmeleri içinde kendine yön arayan ülkemizin durumuna “bir çıkış yolu ortaya koymak” için yola çıktığını ve yeni tarzın gerekliliğini dile getiren Karakoç, Diriliş dergisinin çıkış amacını ve neden hareketine diriliş adını verdiğini hatıralarında şöyle dile getirmektedir:

“... Bir düşünce ve edebiyat dergisiyle yeni bir hareketin başlatılması gerektiği fikrine vardım. Yeni bir nesil gelmişti. Ortam otuz yıl öncesine göre çok değişmişti. Düşüncede bir tazelenme ve yenilenmeye ihtiyaç vardı. Yeni bir dil ve üslup gerekiyordu. Bir süredir daldığım metafizik düşünceler kendini ifade için beni zorluyordu. Bu fevkalade şartlar içinde doğdu Diriliş. İlk anda ismi yadırgandı. Hortlama gibi dehşet duyanlar oluyordu ismi duyunca. Ya da sanki yalnız amentüde bir unsur olarak düşünülebilir gibi geliyordu onlara. Mecazi anlamda, tarihi anlamda dirilişi düşünemiyorlardı. “Basübadelmekt”in karşılığı olarak “diriliş”i bulmuştum, ölümden sonra dirilme anlamına. Tabii ki sadece metafizik anlamda değil, tarihi-sosyolojik anlamda da kullandım.”

Dünya tarihinde ve İslam medeniyeti tahindeki yenileşme çabalarını tahlil ederek sistemini oluşturan Sezai Karakoç, bu denemelerle kendi sistemini ayırıştırır. İslahat teşebbüsleri sürecinde yapılan iyileştirmelere farklı tanımlar getirilmiştir. Bu tanımlamalar bir anlamda bir öykünmeyi de içerdiği için o dış ülkelerden gelen ve kendi medeniyetimize uymayan her türlü sistemi reddedip, aynı zaman da yine onların sistemlerini çağrıştıran “Tanzimat, “İslahat”,

“reform”, “inkılâp”, “devrim” gibi tanımları da reddeder.⁷⁷ Ve kendi oluşturduğu yeniden var olma anlayışına Diriliş adını verir.

“Diriliş Akımı, bir düşünce sistemi ile hareketin bileşkesinin adıdır. Yalnız teorik veya felsefi bir düşünce sistemi değildir. Hem düşünce hem eylem vardır. Düşünce ile düşünceden beslenen eylem (ilim-amel) birlikteliği söz konusudur.”⁷⁸ Karakoç, tarihi-sosyolojik bakış açısıyla toplumların gelişim süreçlerini inceleyerek diriliş düşüncesini oluşturmuştur. Bu çerçevede diriliş, uyanış, yeniden doğuş kavramlarını tahlil ederek aralarındaki farkları ortaya koymuştur. İnsanın kurtuluşa varması için içine gireceği değişime diriliş, içinde bulunduğu durumu fark etmeye başlamaya ve kendi halini sezmeye uyanış, bir medeniyetin başka bir etki altına girmeden kendini tazelemesine yeniden doğuş demektedir. Söz konusu kavramlar ve aralarındaki farkları şöyle izah etmektedir:

“Uyanış ve yeniden doğuş kelimeleri zaman zaman aynı ve birbirine yakın anlamlarda kullanılmaktadır. İnsanın kurtuluşa varması için içine gireceği değişimi ise “diriliş” kavramıyla ifade ediyoruz. ... Tam anlamıyla uyanış, içinde bulunduğu durumu fark etmeye başlayış ve kendi halini seziştir. Zihni bir aydınlanma bu uyanışı sağlayabilir. Fakat uyanış tek başına kurtuluşu tekeffül etmez. Uyanış kurtuluşun gerek şartlarından ama yeter şartlarından değil. Bir uyanış olmadan bir diriliş, bir diriliş olmadan bir kurtuluş olamaz. ... Yeniden doğuş, örnek Avrupa Rönesans’ı alınırsa, ilkin zihni ve entelektüel anlamda bir uyanışla, bir aydınlanma ile başlıyor. Bu yüzden Rönesans çağının bir adı da “aydınlanma çağıdır”. İlim ve sanatlarda yeni bir gelişmenin doğurduğu bir aydınlanma. Eski bir medeniyetin karanlıkta kalmış çizgilerini yoklaya yoklaya, onu yeni bir yorumla zihinlerde canlandırarak yeni bir oluşa gitme faaliyetinin bütünü olmaktadır Rönesans.”⁷⁹ “Rönesans ise insanın erdiği yeni şartlarda ve ıstıraplara göre çok sığ ve dar bir zihin kalkınışıdır. İşte bunun için biz insanın adeta ölümden doğruluşunu anlatan “diriliş” kelimesini seçtik insanı kurtuluşa doğru götürecek bir değişim için.”⁸⁰

İnsanlık tarihinin gelişim evrelerini ele alarak buradaki değişim ve dönüşümleri inceleyen Karakoç, bu dönemlerle ilgili

⁷⁷ Sezai Karakoç, Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, 4. Baskı, s. 35, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2012

⁷⁸ Durmuş Günay, Diriliş Akımı ve Düşünce Sistemi, Sezai Karakoç, s.55, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2010

⁷⁹ Sezai Karakoç, Sütun, s.452-453, 4. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1989

⁸⁰ Sütun, s.456

tespitlerde bulunur. Bu değişim dönemlerinin üç periyotlu bir gelişme çizgisi ile açıklanabileceğini belirtir.

Birinci periyot insanlığın ruhu susuzluktan çatlayarak kayalara dönmüş, ruhlara umutsuzluk çökmüş, gelenek çizgileri ölü iskeletler gibi eğilip bükülmez bir kemik özellik kazanmış, manevi ve maddi sefalet, zihni ve ruhi cehalet ve dalalet insanı kapladığı, ruhumuz ışıtan güneşlerin solduğu, sarardığı ve sönmeye yüz tuttuğu ve insanlığının sonunun geldiği anlayışının egemen olduğu bir zaman dilimidir. Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in gelişlerinden önce insanlığın genel tablosu bu şekildedir. Bu döneme *Katı Dönem*, *Donma Dönemi* adını vermektedir.⁸¹

İkinci periyodu *Bunâlim Dönemi* olarak isimlendirmektedir. Bu dönemde ruhlarda bir bunâlim birikir, kötülükler ruhları şerha şerha yarar. “Bütün ruhlar, kaygan bir kaide üzerinde yüzergezer durumdadır. ... İnançlar, düşünceler ve sanat eserleri, filin derisinden kayan keneler gibi, içeri hiç nüfuz edemedi geçip giderler.”⁸² İnsanlar hep kurtuluş beklemektedir. Ancak bu konuda bir fikirleri olmadığı gibi uzun vadeli çözümleri dinlemezler bile, kısa vadeli, yüzeysel reçetelere sarılırlar. Bu periyotta temelsiz ve geçici iyimserlikler, şifasız kötümserlikler hâkimdir, ruhlar daima bir melankoli ve hülya, gelgit içindedirler. “Ruhlar ay çekimine uğramış gibi med ve cezir içindedirler.” Bu dönemin genel mizaç çizgisi tutarsızlıktır.⁸³ Ve sonunda yüzyıllar içinde oluşmuş kurumlar çökmeye başlarlar.

İnsanlığın geçirdiği bunâlim dönemlerini tarihi-sosyolojik bakış açısıyla ortaya koyduktan sonra insanlığın başlangıcı gibi bir oluşla yeniden varoluş başladığını belirterek *Diriliş Döneminin* özelliklerini ortaya koyar: “İnsanın ilk yaratıldığı an gibi, insanlığın başlangıcı gibi bir oluşturma bu. Her soru yeniden ortaya konur ve sakin bir şekilde, peşin hükümsüz gerçeğe erilmeye çalışılır. İlk uğraşma metafizik plandadır. Ruhun en temel alanı onarılmakta, yaralarını iyi etmektedir. Faydasız, boş ve sonuçsuz atılım, girişim ve eylemlerden uzak, önce ruh, sonra zihin daha sonra da davranış planı, yerine oturtulmaya, asıl özünü, mayasını yeniden yoğurmaya başlar.”⁸⁴

Bu değerlendirmelerden sonra insanlık tarihinin geçirdiği evrelerin ardından bugün yeniden diriliş dönemine girdiğini belirtir.

⁸¹ Diriliş Muştusu, s.102-103

⁸² Diriliş Muştusu, s.104

⁸³ Diriliş Muştusu, s.104-105

⁸⁴ Diriliş Muştusu, s. 105-106

Her diriliş hareketine yöneltilen silahın inkâr, red ve tanımama olduğunu, ancak bunun kabuğunu zorlayan bir tohum gibi engellenemeyeceğini belirterek insanlığın bunâlim döneminin sonunu ve diriliş döneminin başlangıcını yaşadığı tespitini ortaya koyar.

Diriliş nasıl gerçekleşecektir. Sezai Karakoç'a göre bu diriliş düşüncesiyle yetişmiş diriliş nesli sayesinde hayata geçecektir. Zorlu bir sınav olan dirilişi gerçekleştirme ideali, diriliş neslinin sabır, sebat sayesinde vücut bulacaktır. Çünkü "diriliş eri bir alpinisttir. İnkâr, red ve kara alışkanlık pürüzlerini kıra kıra bu dik yamaçtan dağın tepesine, temiz havaya ve güneşe yükselecektir."⁸⁵

Sezai Karakoç'a göre dirilişi gerçekleştirecek diriliş neslinin çetin bir eğitim sürecinden geçerek, dıştan önce içini özgürleştirerek, kendi varoluşunu sağlayacaktır. Ona göre "diriliş kış ortasında bahara hazırlık çağrısıdır. Sonbahar hastalarının, yaz başakçılarının yalancı çağrılarına kulak tıkayanlar bu çetin hazırlığın erleri olabileceklerdir."⁸⁶ "Diriliş, bir özgürlük kültürü ve uygarlığıdır. Doğu ve batı kültürlerine karşı özgürdür diriliş kültürü. Hakikat uygarlığı olan İslam'ın yeniden açan özgürlük çiçeğidir diriliş kültürü."⁸⁷ "Diriliş ruhlarda, kapanmış bir kapıyı açmak ülküsüdür. ... O kapalı kapının açılışında elbet aklın, estetiğin ve aksiyonun payı olacaktır. Ama kendi başlarına değil, diriliş ruhunun özülle dolu ve yoğrulu olarak. Diriliş ruhunun aydınlığında çalışarak. Diriliş kanıyla kanlarını, diriliş oksijeniyle soluklarını, diriliş ahlakıyla ahlaklarını arıtarak."⁸⁸ O yüksek bir ideal olarak tavsif ettiği diriliş ülküsünü gerçekleştirecek neslin niteliklerine de değinir:

Dirilişçi tek kişi olarak da kalsa yılmayan, eren de olsa pir de olsa, kendini ancak bir er olarak gören, hatta er olarak değil belki diriliş erliğine kendini aday olarak kabul eden, gerçek yolda, hiç sarsılmadan dosdoğru giden, dış baskıların etkisine sonuna kadar direnen, tüm zorluklara rağmen davasından vaz geçmeyendir. Onların misal, "ışığa koşan pervanelerin misalidir. Pervane ışık olmak için koşar ışığa. Bilir ki, ışık olmak yanında pervane olmak hiçbir şeydir."⁸⁹ "Diriliş eri, bir alinteri adamıdır. O alının teriyle gelmeyen her nesneden şüphelenir... Geçmişi ve şimdiki zamanı, Doğu'yu ve Batı'yı, kendine ait olanı ve düşman dünyada olup biteni, kişiliğinin

⁸⁵ Sezai Karakoç, Diriliş Neslinin Amentüsü, s. 10, 19. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2013

⁸⁶ Diriliş Muştusu, s. 20

⁸⁷ Diriliş Muştusu, s. 25

⁸⁸ Diriliş Muştusu, s. 29

⁸⁹ Diriliş Muştusu, s. 43

bütün gücüyle kuşatmayı, o ancak alinteri caddesinde yürüyerek gerçekleştirir.”⁹⁰ Diriliş eri yeni bir üslup oluşturur, onun için hayat bir zikirdir...

Eserlerinde dirilişi gerçekleştirecek neslin nitelikleri ile ilgili çok farklı açılardan tanımlamalar getirir. Allah’a inanmayı bir müjde olarak tavsif eden Karakoç,⁹¹ bu inancın insanın varoluşunu sağlayacağını belirtir. Hz. Âdem’den günümüze kadar geçen zaman dilimini analiz ederek toplumların tarihi süreç içerisinde iniş ve çıkışlarının nedenlerine değinir. Ve her insanın hayatında “düşüşler ve kalkışlar” olduğu gibi toplumların hayatında da “yenilgiler” olabilir. Bu yenilgilerin sebebi sabırla araştırılmadığı için suç, bin yıl İslam medeniyetini “zaferden zafere, mutluluktan mutluluğa, erdemden erdeme, yücelikten yüceliğe götürmüş olan vahiy düzenine yüklendiğini dile getirerek suçun bizlerde olduğunu ifade ederek şu tespitte bulunur:

*“Suç bizdeydi. Karşımızdakinin gücünün neden ileri geldiğini derinlemesine inceleme sabrından kaçınıyorduk.”*⁹²

Karakoç’a göre İslam medeniyeti tarihte eşsiz örnekler ortaya koymuştur. Bunları meydana getiren her alandan ilim adamları, sanatkârlar, devlet adamları, şairler, manevi önderler; tarihi tecrübenin yeniden yorumlanarak hayat geçirilmesi için en başta derinden derine incelenmesi, mercek altına alınması gereken kaynaklardır. Manevi önderler ruhî dinginliğin mimarlarıdır. Çünkü onlar ruhlara canlılık kazandırır, insanın yeniden yaşam kaynaklarına kavuşmasını sağlarlar.

Ruh İklimimizin Mimarları

Diriliş düşünce sisteminde tarihi tecrübenin önemi çok büyüktür. Çünkü tarihteki tüm düşüşler bu tecrübenin dikkate almamanın sonucunda olmuştur. İslam medeniyetinin asri saadetten başlamak üzere Emevî, Abbasî, Selçuklu, Osmanlı dönemleri benzerine az rastlanır eserlerin ortaya konulduğu, tüm zamanları etkileyen manevi önderlerin yetiştiği dönemlerdir. Sezai Karakoç bu tarihi mirası değerlendirerek geçmişte olduğu gibi yeniden her alanda bir dirilişin müjdesini verir. Tarihte olan, eğer şartları yerine getirilirse bugün de olabilir. Hz. Peygamber İslam dinini tebliğe başladığında

⁹⁰ Diriliş Muştusu, s. 49

⁹¹ Sezai Karakoç, Ruhun Dirilişi, s.87, 7. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2000

⁹² Sezai Karakoç, Çağ ve İlham I, s. 37, 8. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2012

dünyada iki hâkim güç vardı: Bizans ve İran. Ama Müslümanlar bu büyük güçlere rağmen kendi medeniyetlerini kurdular, onlar tarihin tozlu raflarında yerlerini aldılar. Bu çerçevede her alanda yetişmiş önderleri sıralar: İmam-i Azam, İmam-i Şafii, İmam Malik, Ahmed bin Hanbel, Hasan Basri, Cüneyd Bağdadî, Bayezid-i Bistamî, İbrahim Edhem, Rabiätüladeviyye, Muhyiddin İbn Arabi, Ahmed Rûfai, Bahaddin Nakşibendi, Abdulkadir Geylani ve Mevlana.⁹³ Diğer eserlerinde daha birçok İslam düşünür, şair ve devlet adamlarının tecrübelerine değinir. Biz burada, ruh iklimimizin mimarları, bunâlim döneminde Anadolu'ya hayat veren ve yüzyıllardır diriltici soluğu devam eden ve Sezai Karakoç'un haklarında müstakil birer eser kaleme aldığı Mevlana ve Yunus Emre'yı onun bakış açısıyla ortaya koyacağız.

Karakoç'a göre Mevlana, Hacı Bektaş-i Veli, Hacı Bayram-ı Veli, Yunus Emre ve Serhat Akıncıları Anadolu'nun önder kurucularıdır.⁹⁴ O Mevlana'nın Anadolu'nun yeniden kuruluşunun metafizik planının mimari olduğunu belirtir. "Haçlıların şüphelere saldığı yaralı ruh, Mevlana'nın şifalı eliyle iyi edilmiş, Moğolların saçtıkları umutsuzluk tohumları yine onun gülümsemesiyle kurumuştur."⁹⁵ Mevlana, Anadolu Selçuklu Devleti'nin güç kaybetmesi ve Haçlı akınları karşısında belirsizliğe gömülen Anadolu'nun, hatta bütün İslam dünyasının tabib-i manevi olmuştur. Bu yüzden Muhammet İktbal 20. Asırda bile düşünce sistemini Mevlana'nın bakış açısı üzerine kurmuştur.

Karakoç Mevlana ile ilgili kaleme aldığı eserine şu soruyla başlar: "Ölümü düğün gecesi (şeb-i arus) olarak anlayan insana tesir edecek hangi güç vardır?"⁹⁶ Mevlana'yı güçlü ve yenilmez bir insan olarak tavsif eden Karakoç, onun etkisinin hala devam ettiğini belirterek onun nasıl Anadolu'nun manevi önderlerinden biri olduğunu şöyle açıklar:

*"O aklın, idrakini aşan facialar karşısında sustuğu, , ruhun kamaştığı noktada kalbe müracaat etti. Hakikati kalbin saf aynasında buldu ve buldurdu kendisine inananlara ve güvenenlere. Ârif olmayı önerdi bilgin ve bilge olmanın yanında herkese. Kalb, ruhun duygularımıza açıldığı kapıydı."*⁹⁷

⁹³ Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, s. 156

⁹⁴ Sezai Karakoç, Yunus Emre, s.13, 17. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2013

⁹⁵ Yunus Emre, s.13

⁹⁶ Sezai Karakoç, Mevlana, s.7, 8. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2014

⁹⁷ Mevlana, s.30

Karakoç Mevlana'nın şiirle olan bağına da değinerek onun neden şiire yöneldiğinin sebeplerini ortaya koyar. Dersin, medresede, vaaz ve nasihatın camide etkili olduğunu, ancak bunların dışında geceli gündüzlü bir telkin ağı kurup Müslümanları Hristiyanlık ve putperestlik etkilerinden kurtarma çabasının sonucunda o dönemde halkın ilgi gösterdiği edebi alana yöneldiğini dile getirerek halkla ilişkilerin nasıl olması gerektiğine şu sözlerle ortaya koyar:

*“Halk senin olduğun yere gelmiyorsa, sen onun olduğu yere gideceksin. O senin dilinden anlamıyorsa, sen onun dilinden anlayacak, maksadını onun diliyle anlatacaksın.”*⁹⁸

Bu tespitten sonra Mevlana'nın mücadelesinin nedenlerine değiniyor ve şu görüşlere yer veriyor: Mevlana sadece önceki büyük manevi önderler gibi sadece hakikati ortaya koymuştur. Çağında manevi hastalıkların yaygınlaştığı, kuşku ve basının yayıldığı, umutsuzluk zakkumlarının saçıldığı, haçlı ve Moğol saldırılarının yaralar açtığını, sebep oldukları sefalet için Mevlana bir tabib-i manevi olmuştur.

Burada Mevlana'ya atfedilen bir menkıbeyi aktararak Karakoç'un bu menkıbeye getirdiği yoruma değinmek istiyorum. Menkıbeye göre Mevlana bir papazla karşılaşır. Papaz Mevlana'yı görünce önüne eğilip selam vermiş, kendine göre tevazu örneği göstermiştir. Mevlana bunu görünce o da eğilmiş selam vermiş. Bunun karşısında papaz yine aynı şekilde eğilip selam vermiş. Mevlana da yine başını eğerek selam vermiş. Mevlana hiç vaz geçmemiş, papaz eğildiğinde o da eğilmiş, bu durum sürüp gitmiş, sonunda papaz Müslüman olmuştur.⁹⁹ Sezai Karakoç bu menkıbenin bir sembol olduğunu belirtir. Burada Mevlana papaz karşısında tevazuda üstün gelmiştir. Bunun sonucunda da papaz Müslüman olmuştur. Menkıbe aynı zamanda diyalogun da sembolüdür. Mevlana bu hareketiyle davranışında samimi olduğunu beyan etmek istemiştir. Bu menkıbenin bir başka açısı da Müslümanların maddi güç açısından, kondisyon olarak da, Müslüman olmayanlara da üstün olması gerektiğidir.¹⁰⁰

Mevlana'nın çağrısı sadece Müslümanlara değildir. O dönemdeki tüm insanları Yahudileri, Moğolları, Rumları, Hristiyanları bu dirilişe çağırmıştır. Bir takımlarının “İslam'ın

⁹⁸ Mevlana, s.32

⁹⁹ Mevlana, s.53

¹⁰⁰ Mevlana, s.55

battığını sandığı bir dönemde o tam tersine bir gelişme” beklentisi içindedir. Nitekim 100 yıl sonra Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla Mevlana'nın bu öngörüsü gerçekleşmiştir.

Karakoç'un Mevlana ile ilgili değerlendirmelerine bir alıntıyla son vermek istiyorum:

“Mevlana, bir İslam ereni, bir İslam önderi, bir İslam düşünürü, bir İslam şairidir. ... Mevlana, devrinin o fetret döneminde, İslam ruhunun yaşaması için çırpınan bir pir, bir erendi. Yeniden dirilmenin sancıları için kıvrandığımız bu günde, bu en korkunç fetret gününde de, ruhu ve hatırasıyla, bir diriliş piri, ereni olarak bize yol gösteriyor, ışık tutuyor, manevi tasarrufuyla, eseri ve tesiriyle, yardımda bulunmaktan geri durmuyor.”¹⁰¹

Sezai Karakoç'un hakkında müstakil eser kaleme aldığı ruh iklimimizin mimarlarından bir diğeri de Yunus Emre'dir. Anadolu'da diriliş ruhunu yaşatan ve tarihi süreç içerisinde bir umut kaynağı olmuş olan Yunus Emre'nin sesi çağların ötesine yankılanmıştır. Burada uzun değerlendirmelere yer vermek isabetli olmayacaktır. Bu anlamda Karakoç'un Yunus Emre'ye ilişkin değerlendirmelerinden birkaç noktaya değinerek sözlerimi tamamlamak istiyorum.

Karakoç Yunus Emre ile ilgili olarak yaptığı değerlendirme onun tasavvuf anlayışına yöneliktir. Bunun da “yaratılmışı Yaratan'dan ötürü sevmek” olduğunu belirtiyor. Zira Yunus Emre şiirinde şöyle seslenmektedir:

Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaratılmışı severiz
Yaratandan ötürü

Yunus ile ilgili ilk söz açıldığında anlatılan bir menkıbedir. Karakoç bu menkıbeyi aktararak onu kendi bakış açısı ile özgün bir şekilde yorumlamaktadır. Menkıbeye göre bir kıtlık yılında Yunus, erzak almak için Hacı Bektaş'a gider. Ve giderken eli boş gitmemek için beraberinde hacı Bektaş'a dağ alıcı götürür. Hacı Bektaş bu hediyeden çok hoşlanır. Ve onun ağırılanmasını ister. Ve Yunus üç gün ağırılanır. Üç gün sonunda Yunus'a buğday mı himmet mi istediği sorulur. Ve bu üç kez tekrarlanır. Yunus üçünde de:

“Ben himmeti neyleyeyim, bana buğday gerek. Evde çoluk çocuk aç”¹⁰², cevabını verir. Yunus buğday alıp geri döner. Ancak

¹⁰¹ Mevlana, s. 79

¹⁰² Karakoç, Yunus Emre, s. 29

prizmamızdan geçirerek ona yeni renkler ve sesler katmış, derin bir muhteva ve muhayyile zenginliği içinde sunmayı başarmıştır. “Şiiri insanı heyecanlandırır, şaşırtır, iyilik merhamet ve yumuşaklık duygularını dile getirir. Bir insanın haykırışı ve çığılığı olduğundan keder, facia ve melankoliklik hal önüne bir set çeker.”¹⁰⁷ Şiiri olduğu kadar ve belki ondan daha çok önemli olan, onun çağımız problemlerine yönelik ortaya koyduğu görüşleridir. Birçok özelliği kendisinde barındırdığı ve çok farklı pencerelerden bakabildiği, Allah’ın kendisine bahsettiği metafizik duyarlılık her hadisenin esas sebeplerini anlayıp tahlil edebilmesini sağlamıştır. Onun üzerinde durduğu önemli konulardan biri de tarihi tecrübemizin tarihi-sosyolojik bakış açısıyla yeniden yorumlanmasıdır. Bu çerçevede manevi önderlerimizin ruh dünyamızda yeni uyanışlara kapı aralayacağı şüphesizdir. Ben burada sözlerime Üstad Sezai Karakoç’un İslam Birliği idealini dile getiren “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirinden bir bölüm okuyarak son vermek istiyorum:

Ülkedeki kuşlardan ne haber vardır
Mezarlardan bile yükselen bir bahar vardır
Aşk cellâdından ne çıkar mademki yar vardır
Yoktan da vardan da ötede bir Var vardır
Hep suç bende değil beni yakıp yıkan bir nazar vardır
O şarkıya özenip söylenecek mısralar vardır
Sakın kader deme kaderin üstünde bir kader vardır
Ne yapsalar boş göklerden gelen bir karar vardır
Gün batsa ne olur geceyi onaran bir mimar vardır
Yanmışsam külümden yapılan bir hisar vardır
Yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır
Sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır
Göğsünde sürgününü geri çağırın bir damar vardır
Senden ümit kesmem kalbinde merhamet adlı bir çınar vardır
Sevgili
En sevgili
Ey sevgili

¹⁰⁷Şakir Diclehan, Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç, s. 21, Piran Yayınları, İstanbul 1980

Beni sabırla dinlediğiniz için hepinize ayrı ayrı teşekkür eder, esenlikler dilerim.

Kaynakça

- DİCLEHAN, Şakir, *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, Piran Yayınları, İstanbul, 1980
- EMRE, Akif, *Sezai Karakoç'ta Devlet ve Siyaset Tasarımı, Kahramanmaraş'ta Sezai Karakoç'la Kırk Saat*, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş, 2006
- GÜNAY, Durmuş, *Diriliş Akımı ve Düşünce Sistemi*, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2010
- İNÜĞÜR, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1982
- KAPLAN, Yusuf, *Bütün Zamanların Çocuğu ve Medeniyet Fikriyatının Öncüsü Bir Düşünür: Sezai Karakoç, Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu*, Fatih Belediye Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2010
- KARAKOÇ, Sezai, *Çağ ve İlham I*, 8. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2012
- KARAKOÇ, Sezai, *Diriliş Mustusu*, 3. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1995
- KARAKOÇ, Sezai, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 19. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2013
- KARAKOÇ, Sezai, *Fizik Ötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I*, 4. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2012
- KARAKOÇ, Sezai, *Mevlana*, 8. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2014
- KARAKOÇ, Sezai, *Ruhun Dirilişi*, 7. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2000
- KARAKOÇ, Sezai, *Sütun*, 4. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1989
- KARAKOÇ, Sezai, *Yunus Emre*, 17. Baskı, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2013
- KİRENCİ, Mustafa, *Akıp Giden Zamandan Kalanlar*, *Sezai Karakoç*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2010
- KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi*, *TCT, I*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985
- LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, V. Baskı, TTKY, Ankara, 1993
- VARLIK, Bülent, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", *TCTA, I*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985